

“Geçiş Döneminde Bir Mevlevî Postnişîni: Veled Çelebi İzbudak'ın Mustafa Kemal Atatürk ile Yakınlığı”

■ Zehra ODABAŞI* - Yavuzhan YILDIZ**

A Mevlevî Postnişîni in the Transition
Period: Veled Çelebi İzbudak's
Connection with Mustafa Kemal Atatürk

Öz

I. Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti'nin yıkılış sürecine girmesiyle Cumhuriyet dönemine intikal eden tasavvufî çevreler âlimlerle birlikte İslâmî geleneğin önemli bir taşıyıcısı olmuşlardır. Bu zümreye mensup kişilerden biri de Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin on sekizinci silsileden torunu olan Veled Çelebi İzbudak'tır. Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ile Cumhuriyet'in ilk yıllarında yaşam sürmüş olan Veled Çelebi İzbudak, son derece iyi bir eğitim almış ve ömrünü devlet hizmetine adanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk ile yakın bir dostluk ilişkisi geliştirmiştir. Bu çalışmada Veled Çelebi İzbudak'ın I. Dünya Savaşına katılması, Mustafa Kemal Atatürk ile yakınlığı, siyasi faaliyetleri ve Türkçülük düşüncesi ile ilgili fikirleri kendi çalışmalarını üzerinden değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Atatürk, Veled Çelebi İzbudak, Osmanlı, Cumhuriyet, Türkçe

Abstract

After World War I, the Ottoman Empire collapsed. During the republican period that followed, Sufi circles and Islamic scholars became crucial in preserving and transferring Islamic traditions. Veled Çelebi İzbudak was a prominent figure in these Sufi circles and was also the eighteenth descendant of Mevlânâ Celâleddin Rûmî. He lived during the final years of the Ottoman Empire and the early years of the republic. He received good education and dedicated his career to public service within governmental roles. During these years, he developed a close friendship with Mustafa Kemal Atatürk. This study will examine his participation in World War I, his close friendship with Mustafa Kemal, his political activities, and his views on Turkism through his works.

Keywords: Mustafa Kemal Atatürk, Veled Çelebi İzbudak, Ottoman, Republic, Turkish

SORUMLU YAZARLAR/CORRESPONDING AUTHOR

Zehra ODABAŞI

Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Konya/Türkiye.

E-posta/E-mail: ze.odabasi@hotmail.com

Yavuzhan YILDIZ

Uzman Tarihçi, Konya / TÜRKİYE

E-posta/E-Mail: yavuzhan.yildiz@selcuk.edu.tr

Başvuru/Submitted: 12.03.2024

Kabul/Accepted: 29.06.2024

Yayımlanma/Publication: 14.10.2024

ATIF/CITATION:

Odabaşı, Zehra., Yıldız, Yavuzhan “Geçiş Döneminde Bir Mevlevî Postnişîni: Veled Çelebi İzbudak'ın Mustafa Kemal Atatürk ile Yakınlığı”
Tarihin Peşinde Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, S. 32, (2024), 168-181

*Doç. Dr., Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Konya/Türkiye. ze.odabasi@hotmail.com ORCID: 0000-0003-1890-4289

**Uzman Tarihçi, Konya/TÜRKİYE, ORCID: 0009-0006-2492-5712.

Giriş

Fransız İhtilali (1789) sonrasında birçok devlet ve toplum nezdinde kabul gören bazı fikir akımları hayata geçmiştir ki bunlardan en önemlisi de milliyetçilik akımıdır. Bu akımın yaygınlaşmasıyla imparatorluklar yerini ulus devletlere bırakmış ancak bu geçiş sanıldığı kadar kolay olmamıştır. Milliyetçilik akımı neticesinde dünya düzenini yeniden inşa eden savaşlar yaşanmıştır. Osmanlı seçkinleri, özellikle de subaylar 19. yüzyıl boyunca süren bu değişiklikten derinden etkilenmişlerdir. Dönemin aydınları, Osmanlı'da asırlardır uygulanan dini cemaat esaslı millet sisteminin dışındaki bazı düşünce ve değerlere göre hareket etmeye başlamışlardır. Âlimler ve sûfî çevreler ise “muasırlaşma” amacının gerçekleştirilmesine engel olarak görüldüklerinden Cumhuriyetin getirdiği lâik reformların uygulanmaya başlanmasıyla kamusal alanın dışına çıkarılmak istenmişlerdir. Melevî meşrepli Veled Çelebi İzbudak bu dönemde Cumhuriyet'in getirdiği yenilikleri benimseyen ve bu uygulamalara uyum sağlayan fakat aynı zamanda Osmanlı kültür, inanç ve geleneklerini sürdüren, sûfî ve dinî ritüellerini devam ettiren önemli bir kişiliktir. O, almış olduğu eğitimler ve yapmış olduğu çalışmalar ile yaşamış olduğu her iki farklı siyasi sistemde de bilgi birikimini aktarmayı başarmış, bir dil bilimci olarak çalışmalarıyla bugün dahi tarih alanında yerini korumuştur.

Veled Çelebi İzbudak Osmanlı döneminde gazetecilik yapmış ve devlet memurluğu görevlerinde bulunmuştur. Sonrasında ise Konya'da Mevlânâ Dergâhı'nın postnişânlık makamına tayin edilerek burada dokuz yıl hizmet etmiştir. O, Türk tarihini, edebiyatını, folklorunu ve sosyolojisini yücelten Türkçülük hareketleri içerisinde yer almış ve kendisi ile aynı düşüncede olan Mustafa Kemal Atatürk ile yakın ilişkiler kurmuştur. Mustafa Kemal, Veled Çelebi İzbudak için kaleme aldığı özel emirlerle onun çalışmalarını her daim desteklediğini göstermiştir. TBMM'nin açılmasıyla birlikte mecliste milletvekilliği görevinde bulunan Veled Çelebi daha sonra Türk Dil Kurumunda Türkçeyi zenginleştirme çalışmalarına devam etmiştir.

I. Veled Çelebi İzbudak'ın Hayatı

Mevlânâ Celâleddin Rûmî'nin on sekizinci silsileden torunu olan Bahâeddin Veled Çelebi İzbudak, 1868¹ yılında Konya'nın Durak Fakih mahallesinde dünyaya gelmiştir. Annesi Rabia Hanım ve babası Necip Çelebi, Çelebi ailesine mensup kişilerdir. Veled Çelebi'nin kardeşlerinin adları Ahmed Nazif, Şemseddin ve Yusuf'tur. O, eğitim hayatına ilk olarak bir hanımın açmış olduğu bir mektepte başlamış daha sonra ise Çarçar Hoca'dan ders alarak öğrenimine devam etmiştir.² Bu süreci ve dersler hakkındaki intibalarını kendi cümleleriyle şu şekilde tarif eder: “Bizim çocukluğumuzda Konya'da evimizin civarında bir kadın mektebi vardı. Hoca Hanımın adı Altınlı Hoca idi. O mektebe gittim. Burada erkek-kız talebe bir arada okurdu. Biraz elif cüzü filan okuduk. Ondan sonra yine Konya'da başka bir mektebe, galiba Vali Esat Paşa'nın açtırdığı

¹ Veled Çelebi İzbudak oğluna yazdığı 12 Mart 1928 tarihli mektupta doğum tarihi ile ilgili şu bilgileri vermiştir: “Benim târih-i velâdetim, kendimce 1284 Rebiülevvelin zannımca on dördü falandır. Fakat bir vakit kudemâ-yı muhibbânımızdan ve ulemâdan, müthiş bir hafıza ile meşhur Bursalı Rıza Efendi merhum sicil müdürü oldu. Benim tercüme-i hâlimi en ince tahkikatla Konya'dan, İstanbul'dan tahkik etti. Kendi eliyle yazdı, tescil etti. Târih-i velâdetimi 1285 olmak üzere tespit eylemiştir”, bk. Yakup Şafak-Yusuf Öz, *Feridun Nâfiz Uzluk'a Gönderilen Mevlevî Mektupları*, Tekin Kitabevi, Konya 2007, s. 60.

² Veled Çelebi İzbudak, *Tekke'den Meclis'e Sıradışı Çelebi'nin Hatıraları*, haz. Yakup Şafak, Yusuf Öz, Timaş Yayınları, İstanbul 2009, s. 15; Nevin Korucuoğlu, *Veled Çelebi İzbudak*, Kültür Bakanlığı 1994, s. 1; Metin Akar, *Veled Çelebi İzbudak*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1999, s. 18.

yeni mektebe gittim. Muallimine Çarçar Hoca derlerdi. Onun mektebi daha düzgündü. Burada da kızlar-erkekler bir arada okurlardı. Kızlar ön sıralarda, erkekler arka sırada. Sonra rüştiyeye, daha sonra da Dergâh-ı Şerîf civarındaki Sultan Veled Medresesi'ne gittim. O medresede sarf, nahiv okuduk. Doğrusunu söylemek gerekirse, bir şey anlamadım³". Veled Çelebi eğitimi sırasında Abdülgaffar Efendi'den Farsça öğrenmiş sonra Medine'ye gidip Şeyh Kettanî'den Arapça tefsir ve hadis dersleri almıştır.

Veled Çelebi İzbudak, 1885 yılından sonra Konya'da Mektûbî Kalemî'nde çalışmaya başlamış, 1886'da Vilâyet Gazetesi başyazarlığına getirilmiş ve burada "Bahaî" takma adıyla makaleler yazmaya başlamıştır. Ayrıca Lamiî'nin *Kitâb-ı Letâif*'inden seçilmiş bölümleri çeşitli gazetelerde yayınlamış, İstanbul'da ise *Takdim*, *Hazîne-i Fünûn*, *Mekteb*, *Tercüman-ı Hakikat* gibi gazete ve dergilerde makaleler kaleme almıştır. Aynı zamanda da Vilâyet Mektebi Rüştiyesi'nde hüsn-ü hat öğretmenliği yapmıştır. Onun bütün bu çabaları Türk dili ve kültürüne hizmet etmek içindir. Onun Türkçe ile yakından ilgilenmesine sebep olan bir başka dönem de iki yıl İstanbul'da Bahâriye Mevlevîhanesi'nde kaldığı süreçtir. Türkçe'ye çok önem verilmediğinden yakınan Veled Çelebi İzbudak okuduğu tasavvufî ve edebî eserleri şu şekilde tarif etmiştir: "Okuduğum eserler arasında Farisî'de *Lügat*, *İlm-i Edeb*, *Tasavvuf vesairedir*. Bu zamanlar Türk Lügati ile de uğraşmaya başladım. Vefik Paşa'nın *Lehçe-i Osmanî'sini* gözden geçirip bir hayli lügat ilave eyledim. Lehçe'yi tevsî edebilmek iktidarını kendimde hissettim. Bu işle uğraşanları Türk muharrirlerin arasında az gördüm. Hepsi Türk diline karşı lakayd ve ehemmiyet vermiyorlardı"⁴. Çelebi, Mevlevîhane'de kaldığı bu yıllarda Türk Lügati'nin yazılış şeklini göstermek için Fuzulî'nin *Su Kasidesi*'ni şerh edip, ona *Aynü'l-Hayat* adını vermiş, Mevlevîlik hakkında yazılar yazmış ve Mevlevî çevreleri tarafından kaleme alınan eserleri detaylı bir şekilde incelemiştir.⁵ Veled Çelebi İzbudak Galata Mevlevîhanesi şeyhinin hastalığı sebebiyle bu dergâha vekâleten şeyhlik yaptığı sırada burada tanıştığı şeyhlerin hanımlarının aracılığıyla Yahya Beyzade ailesinin büyük kızı Makbule Hanım'la 1892 yılında evlenmiştir. Bu evlilikten bir erkek çocuk dünyaya gelmiş, ona Celâleddin Feridun Ârif adı verilmiştir.⁶ 1894 yılında İstanbul'da birkaç bin kişinin ölümüne neden olan şiddetli bir deprem meydana gelmiştir ki Veled Çelebi de eşini bu depremde kaybetmiştir. 1901 yılında ikinci evliliğini Zehra Hanım'la yapmış, Devlet isminde bir kızı olmuştur.⁷ İkinci eşinin ölümünden sonra da Enise Hanım'la dünya evine girerek ölümüne kadar onunla yaşamıştır. Veled Çelebi'nin Enise Hanım'dan da bir kızı dünyaya gelmiştir.

Veled Çelebi İzbudak gazetelerde yayınlanan II. Abdülhamit dönemi yönetim şeklini eleştiren yazılarından dolayı iki defa şikâyet edilmiş, ancak mahkemede serbest bırakılmıştır. 1909 yılında II. Abdülhamid tahttan indirilmiş yerine Sultan Reşad tahta oturtulmuştur. Mevlânâ Celâleddin Rûmî ve ailesine saygı duyan sultan, dergâh postnişini Hüsameddin Çelebi'nin sorumsuz davranışları hakkındaki duyularından sonra onu azlederek Veled Çelebi'ye vermiştir.⁸ Veled Çelebi bu hadiseyi şu şekilde anlatmaktadır: "*Ben irade-i seniyye ile Makâm-ı Mevlânâ hizmetine tayin olundum. Dokuz Sene Mevlânâ postuna oturup hizmet ettim.*

³ İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, "Veled Çelebi ile Görüşüm I", *Yeni Adam*, S. 442, 1943, s. 6.

⁴ İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, "Veled Çelebi ile Görüşüm I", s. 7.

⁵ Necip Asım, "Veled Çelebi Hazretleri", *Türk Yurdu*, VII/S 4 (1914), s. 2471.

⁶ İzbudak, *Tekke'den Meclis'e*, s. 66.

⁷ Korucuoğlu, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 88.

⁸ İzbudak, a.g.e., s. 117-118; Feridun N. Uzluk, "Ölümünün Yıl Dönümü Münasebetiyle: Veled Çelebi (1868-1953)", *Selamet Dergisi*, 1/2 (1962), s. 13.

Meşrutiyet devri Çelebisi olarak İttihat ve Terakki erkânı bana ayrıca fevkalade hürmet ederdi".⁹ Veled Çelebi ayrıca sultanların çelebilerle olan ilişkileri hakkında da detaylı bilgiler vermiştir: "*Ben Meşrutiyet devrinin bir çelebisiyim. Sultan Hamid'e erişmedim, Sultan Reşad bana o derece iltifat ederdi ki Mevlâna'dan başka, hiçbir çelebi bu kadar iltifata nail olmamıştır. Her İstanbul'a davet olundukta, Topkapı Sarayına misafir olurdum. Sultan Reşad bana iade-i ziyaret ederdi. Çelebilere en büyük iltifatı Sultan Abdülmecid, Hemdem Çelebi'ye yapmıştır. Bahçede beraber gezmişti. Bunu benim çocukluğumdan beri söyleye söyleye bitiremezdi. Bu uyanık ve ıslahatçı padişahın iltifatını çelebiler unutmamışlardır.*"¹⁰ Veled Çelebi'nin bu dönemde postnişinliğe atanmasında şüphesiz onun İttihat ve Terakki Cemiyeti ile olan yakınlığı ve Sultan Reşad'ın desteği etkili olmuştur. Ancak Mevlvî çevrelerden bazı kimseler Veled Çelebi'nin İttihatçılara yakın olmasını eleştirmişlerdir.¹¹

Veled Çelebi postnişinliği döneminde dergâhta dervişlere *Mesnevî-i Şerîf* ile *Minhâc-ı Şerîf* okutmuştur. Bu süre zarfında Mesnevîhânlık, Meşihat ve Müderrislik gibi unvanların tamamı Veled Çelebi'nin uhdesindedir. Postnişinlik yaptığı esnada İttihat ve Terakki mensupları Veled Çelebi'ye hürmet göstermelerine rağmen Veled Çelebi'nin Mevlânâ dergâhının iyileştirilmesi konusundaki fikrini kabul etmemişlerdir. Veled Çelebi reddedilen talepleri üzerine istifasını vermiş, ancak bu talebi de kabul görmeyince postnişinlik görevini sürdürmeye devam etmiştir.¹² 1919 yılında Veled Çelebi'nin yerine bu göreve Abdülhalim Çelebi getirilmiştir.¹³ Bu durum, İttihat ve Terakki hükümetinin görevden çekilmesiyle Veled Çelebi'nin de postnişinlikten azledildiğini göstermektedir. Bu hadiseyi kendisi şu şekilde anlatır: "*Beni 1919 senesinde Çelebilikten ayırdılar. Konya'da Çelebiliğim esnasında ilmî çalışmalarımı bırakmadım. İstanbul'a geldim. Bu zaman Şeyhülislâm Sabri Efendi idi. Boşta kalmıştım. Vahdettin beni Şurâ-yı Devlet'e aza yaptı. Fakat bu vazifeyi kabul etmek istemiyordum. O devrin birçok siyaset ve fikir adamları tevkif ediliyordu. Beni korku aldı. Erenköy'deki evime çekildim*".

II. Birinci Dünya Savaşı'nda Veled Çelebi İzbudak

Veled Çelebi, Konya'da postnişinlik görevini sürdürürken I. Dünya Savaşı patlak vermiştir. Sultan Reşad kendisi Mevlvî olduğu için Mevlvîlerden kurulacak bir alayın da savaşa katılmasını istemiş, bunun için Çelebi ve Mücahidân-i Mevlvîyye adındaki alayını üç yıl Şam'da görevlendirmiştir. Rütbesi Miralay olan İzbudak'ın buradaki görevi Osmanlı ordusuna psikolojik olarak destek vermektir. Mevlvî alayı, talimler yapmasına rağmen savaşta düşman birlikleriyle sıcak çatışma halinde olmamıştır. Kurulan bu askeri birliğe İstanbul'dan kılıç ve bayrak gönderilmiş, birliğin sancaktarlığını Ankara Mevlvî Şeyhi Mustafa Nuri Dede yapmıştır. Osmanlı Devleti'nin Suriye'de yenilmesi sonucu Mücahidân-ı Mevlvîyye alayı Konya'ya dönmüştür. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra iktidara gelen Hürriyet ve İhtilâf Fırkası, yukarıda da belirtildiği gibi 1919 yılında Veled Çelebi'nin postnişinlik görevine son vermiştir.

⁹ Mehmet Önder, "Sultan Reşad ve 'Hey'et-i Mevlvîyye'", *Türk Yurdu*, S. 265, s. 610; Can Kerametli, *Galata Mevlvîhanesi: Divan Edebiyatı Müzesi*, Türkiye Tüning ve Otomobil Kurumu Yay., İstanbul 1977, s.76; Mustafa Kara, *Din ve Sanat Açısından Tekke ve Zaviyeler*, Dergâh Yay., İstanbul 1990, s. 304-306; Bedia Koçakoğlu, "Veled Çelebi İzbudak ve Onun Türkçülüğü", *Selçuk Üniversitesi Mevlânâ Araştırma ve Uygulama Merkezi, Mevlânâ Araştırmaları Dergisi*, S. 2, Konya 2007, s. 88-89.

¹⁰ İsmet Kayaoğlu, "Çağdaş Mevlvî, Bilgin ve Edib Veled Çelebi İzbudak (1868-1953)", 6. *Milli Mevlana Kongresi (Tebliğler)*, Konya 1992, s. 51-60.

¹¹ Mehmet Ali Uz, *Baha Veled'de Günümüze Konya Âlimleri ve Velileri*, Alagöz Yay., II, Konya 1995, s. 150.

¹² İzbudak, a.g.e., s. 121-122; Akar, a.g.e., s. 40.

¹³ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan sonra Mevlvîlik*, İnkılâp Yay., İstanbul 1983, s. 178-180.

Veled Çelebi, 1919 yılında Türkçenin ıslahı için kurulan Tedkikât-ı Lisaniyye Encümeni'nde Ali Ekrem, Halid Ziya, Cenap Şehabettin ve Ahmet Hikmet ile çalışmıştır. *Resimli Gazete'*ye "Türk Sayısı" başlıklı bir makale yazmıştır. Dil inkılâbında da önemli bir rol üstlenen Veled Çelebi bu konudaki çalışmaların hızlanması için Sâmih Rifat Bey'le yoğun bir çalışma içine girmiştir¹⁴. Veled Çelebi'nin Mustafa Kemal Atatürk ile yakınlaşması bu tarihlere rastlamaktadır. I. Dünya Savaşı sırasında Veled Çelebi'nin kaleme almış olduğu iki farklı eser vardır. Bunlardan ilki Veled Çelebi'nin Mevlevî Taburu marşı olarak yazdığı "Erenler Gönüllüsü" başlıklı manzûmesidir. İkincisi ise *Bugün Bize Mevlânâ* adlı eseridir. Bunlar şiir türünde yazılmıştır.¹⁵ Mevlevî Alayı'nın ordu içindeki en önemli fonksiyonu, şüphesiz askerin maneviyatını yükseltmektir. Veled Çelebi'nin "Erenler Gönüllüsü" adını verdiği ve alayı hakkında yazdığı 17 dörtlük halindeki manzume, Alperenleri hatırlatan bu asker dervişlerin ruh hallerini en iyi şekilde yansıtmaktadır. Bu manzume, Halep Maarif Müdürü Nezih Bey tarafından acemaşiran makamında bestelenmiştir. Eli silahlı dervişler tarafından söylenen bu bestenin diğer ordu mensuplarını coşturması mümkün değildir. "Bugün Bize Mevlânâ" adlı şiiri ise yine Halep Maarif Müdürü Nezih Bey tarafından, ancak Neveser makamında bestelenmiştir.

III. Veled Çelebi İzbudak'ın M. Kemal Atatürk ile Yakınlığı

Veled Çelebi İzbudak, yakın arkadaşı Sâmih Rifat Bey'in Anadolu'ya geçip Millî Mücadele'ye katılacağını ifade etmesi üzerine o da Mustafa Kemal'in öncülüğünde başlamış olan bu mücadeleye katılma kararı almıştır. Atatürk'ün Ankara'da bir hükümet kurduğunu haber aldığı zaman 1921 yılında İstanbul'dan ayrılmıştır. Bir İtalyan vapuru ile Antalya'ya gelmiş ve Ankara'ya gelmek istediğini bunun için Mustafa Kemal'den gerekli iznin alınması konusunu kalem arkadaşı Hamdullah Suphi Bey'e bildirerek ondan telgrafla yardım istemiştir. Ona cevaben Sâmih Rifat¹⁶ şu kıtayı göndermiştir:

*"Duydum Antalya'ya gelmiş Çelebi
Onu gurbette süründürmeyiniz
Ana yurdundan edip âvâre
Mevlevîdir diye döndürmeyiniz."*

Bu tür bir izin çıktıktan sonra Ankara'ya gelerek Ankara Mevlevîhanesine misafir olmuştur.¹⁷ Veled Çelebi İzbudak'ın Mustafa Kemal ile tanışması ve yakınlaşması Ankara'ya gelişinden sonra olmuştur. Hatta Mustafa Kemal Paşanın ilim ve fikir adamlarına altışar yüz lira dağıtmasından kendisi de nasiplenmiş, bununla ihtiyaçlarını giderdiğini ifade etmiştir. Ankara'da Sâmih Rifat ile birlikte Atatürk'ü ziyaret etmişler, Atatürk "Ne ile meşgulsünüz?" diye sorduğunda Sâmih Rifat Bey "Kitabımız yok, başlıca bir şey ile meşgul değiliz. Maarif emrinde çalışıyoruz" cevabını vermesi üzerine Atatürk matbuat ve istihbarat müdürüne şu tezkereyi yazdırmıştır:

"Sâmih Rifat ile Veled Çelebi, milletin ilim ve irfanı nokta-ı nazarından pek kıymetli mesaide buldukları malûm-ı âlîleridir. Bilhassa milletin ve bütün Türklüğün muhtaç olduğu esaslı bir Türkçe

¹⁴ Akar, a.g.e., s. 75.

¹⁵ İbrahim Kunt-Mehmet Emin Şen, "Veled Çelebi'nin Hayru'l-Kelam Adlı Eseri", *SEFAD*, S. 36, Konya 2016, s. 237; Yakup Şafak, "Mücâhidin-i Mevlevîyye Kumandanı Veled Çelebi'nin Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Suriye – Filistin Cephesinde Tuttuğu Notlar", Birinci Dünya Savaşı'nda Mevlevî Alayı ve Gönüllü Topluluklar Uluslararası Sempozyumu, (Kırıkkale-Ankara 22-24 Ekim 2015), Kırıkkale 2016, s. 204.

¹⁶ II. Meşrutiyet ve Cumhuriyet devri şair, yazar ve dil alimidir, bk. Ayşegül Celepoğlu, "Sâmih Rifat (1847-1932)", *DİA*, XXXVI, İstanbul 2009, s. 74-75.

¹⁷ Feridun N. Uzluk, *M. Bahaeddin Veled Çelebi İzbudak, Bütün Yönleriyle Erzurum*, Ankara 1968, s. 200.

lûgat vücuda getirmekle müştâgildir. Bu hususta lüzumlu gördükleri bazı kitapların Avrupa'dan celbi icap ettiği anlaşılmıştır. Kendilerinden mezkûr kitapların hemen listesinin talep ve sipariş buyurmanızı rica ederim. Bu husus için sarf olunacak meblağ tarafımdan temin edilecektir.” (26.4.1338/1922) Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi, Başkumandan M. Kemal.”¹⁸ Böylece Veled Çelebi İzbudak'ın hazırlayacağı Türkçe sözlük çalışmalarını kolaylaştırmak için gerekli destek bizzat Mustafa Kemal Atatürk tarafından finanse edilmiştir.

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte Türkiye Cumhuriyeti'nin her bir ferdi gibi Veled Çelebi de üzerine düşen görev ve sorumlulukları lâyıkiyle yerine getirmek maksadıyla ilmî çalışmalarını sürdürme gayreti içerisinde olmuştur. Yeni kanun ve uygulamaları ilk önce kendisinde uygulamak ve hayata geçirmek için çok büyük gayret ve özen göstermiştir. Bununla birlikte yine Atatürk'ün inisiyatifiyle kendisine bazı siyasi sorumluluklar da verilmiş, Cumhuriyet döneminde yaklaşık yirmi yıl Milletvekiliği görevinde bulunmuştur. Veled Çelebi, 1923-1939 yılları arasında Kastamonu Milletvekiliği, 1939-1943 yılları arasında ise Yozgat Milletvekili olarak görev yapmıştır.

Veled Çelebi İzbudak milletvekiliği döneminde Mustafa Kemal'e:

*“Bârekâ'ıllah el-Hüdânın mucizât-ı ekberi
Bâs-ı ba'de'l-mevte nail eyledim müminleri...”*

Yukardaki alıntı ile başlayan altmış beyitlik bir “Kudûmiyye” kaleme almıştır.¹⁹ 9 Eylül 1922'de İzmir'in kurtuluşundan ve 18 Eylül'de Anadolu'nun düşmandan temizlenmesinden sonra Mustafa Kemal 29 Eylül'de İzmir'den ayrılmış, 2 Ekim 1922'de Ankara'ya dönmüştür. Kudûmiyye'nin 3 Ekim'de yayınlanmış olması, Veled Çelebi'nin bunu Mustafa Kemal'in Ankara'ya dönüşü dolayısıyla yazdığını göstermektedir. Bir kıtasında:

*“Bütün İslâm'ın üstünde Hak seni pâydâr etsin
Muvaffak eylesin Rabbim seni enva'-i hayrâta”*

ifadelerini kullanarak Mustafa Kemal'in İslâm dininin koruyucusu olduğunu vurgulamış ve duasıyla Allah'ın kendisini hayra eriştirmesini dilemiştir.

Yine Hâkimiyet-i Milliye Gazetesinin 1922 yılında “M” imzasıyla beş beyitlik “Başkumandanımız için” adlı bir şiiri vardır, son beyitleri:

*“Ger semâdan nâzil ise cümle esmâ-i ni'âl
Sen müsemmâ ism-i Muhtâr's'ın (Müsemmây-i Kemâl)”²⁰ şeklindedir.*

Her ikisi de Milliyetçi ve Türkçü düşüncüyü benimsemiş olmaları bakımından Atatürk ile Veled Çelebi İzbudak arasında doğal bir yakınlık meydana gelmiş, Veled Çelebi her daim Atatürk'ün himayesinde olmuştur. Kurtuluş Savaşı'ndan (1923) sonra Ankara'ya yerleşen Veled Çelebi'ye, Atatürk tarafından Çankaya'da eski bağ evlerinden biri tahsis edilmiş, Atatürk, Veled Çelebi'ye “Çelebi Hazretleri” diye hitap etmiştir.²¹ Veled Çelebinin Mustafa Kemal ile olan yakınlığını, Veled Çelebi'nin kızı Devlet İzbudak hatıralarında şu cümlelerle ifade etmektedir:

“...önce Ulucanlar denilen semtte oturmuşlar. Sonra Kavaklıdere'deki bağ evini almışlar. Yedi dönüm arazi içinde taş bir ev idi. İçinden dere akan büyük bir bahçesi vardı. Veled Çelebi bahçede

¹⁸ Veled Çelebi İzbudak, “Sâmih Rifat”, *Vakit*, İstanbul 1932; Akar, a.g.e., s. 53-54.

¹⁹ *Hâkimiyet-i Milliye*, Yıl 3, Nr. 624, 1922.

²⁰ *Hâkimiyet-i Milliye*, Yıl 3, Nr. 623, 1922.

²¹ Korucuoğlu, a.g.e., s. 19.

uğraşmayı çok severdi. Dutları, vişneleri eliyle aşılarmıştı. Bu baş evine Mustafa Kemal Paşa çok sık gelirdi; genellikle sabahları çok erken saatlerde. O zamana ait babamın şöyle bir anısı vardır: Mustafa Kemal Paşa ünlü Kastamonu nutkunu söylemiş, Ankara'ya dönmek üzere yola çıkmış. Babam da başkaları gibi onu karşılamak üzere istasyona gitmiş. Tabi başında koca Mevlevî sikkesi ile. Trenden inen Mustafa Kemal onu başında sikkesi ile görünce biraz canı sıkılarak, 'Çelebi Efendi, başınızı açın' demiş. Çelebi Efendi de 'Eyvallah' diyerek sikkeyi koltuğunun altına koymuş. Ertesi sabah saat yedi sularında Veled Çelebi'nin eşi Enise Hanım, bahçevanın, 'Paşa hazretleri geliyor' diye bağırmasıyla uyanmış. Hemen koşup karşılaşmış. İçeri girip oturduktan sonra Mustafa Kemal anneme şöyle demiş: 'Dün istasyonda Çelebi Efendi'ye başını aç, dedim. Eve dönünce acaba bana gücendi mi, diye çok üzülüm, gönlünü almaya geldim.' Ve biraz sonra odaya giren babama bakıp anneme dönmüş, 'Bakın, Çelebi'nin ne güzel bir başı var.' demiş. Gerçekten de çok güzel bir alını ve başı vardı."²²

Yeniliklerin kabullenilmesi ve uygulanması ya da İslâmî geleneklerin sürdürülmesi bakımından geçiş döneminde şapka önemli bir sembol olmuştur. Bu konuda Mevlevî şeyhlerinin tamamının aynı fikirde olmadığı açıktır. Örneğin Abdülbâkî Baykara Veled Çelebi'yi şapka konusunda eleştiren görüşlerini şu şekilde dile getirmiştir:

"Başında silindir şapka elinde eldiveni
Aman bakın ne kadar yosmadır Veled Çelebi
Gören şu şekl-ü kıyafetle zât-ı pâkini der
Lâtin hurûfu ile sanki bir basma Halebî"²³

Buradan anlaşılacağı üzere, Veled Çelebi'nin inkılâplara uyum sağlaması şapka ile Lâtin alfabesini kullanımı üzerinden Mevlevî çevrelerde tepkiyle karşılanmıştır. Devlet İzbudak başka bir hatırasında babasının şapka kullanımı ve kendisine yöneltilen tepkiler hakkında şu notları kaleme almıştır:

"Babamın hafif buruşuk bir şapkası vardı. Bir gün Galata Köprüsü'nden geçerken eskiden tanıdığı bir hoca efendi selâm vermediği gibi bir de ters ters şapkasına bakmış. Veled Çelebi'nin bu olay üzerine uzunca bir şiiri vardır. Aklımda kalanlar şöyle:

"Büyük öndere uydum
Ahret kisvesini soydum
Öptüm de başıma koydum
Dokunma hoca şapkama

Yunan geleydi vatana
Neler giydirmezdi sana
Utan da söyletme bana
Dokunma hoca şapkama"²⁴

Bu durum Veled Çelebi'nin dönemin getirdiği yenilikleri kabul ettiğini ve kızı Devlet İzbudak'ın ifadesiyle "değiştirilemeyecek olaylara karşı tevekülle, yeniliklere ise merakla yaklaştığını"²⁵ göstermektedir. Yine Devlet Çelebi, hatıralarını kaleme aldığı mektubunda Veled Çelebi İzbudak ile Mustafa Kemal'in ilişkisine şu şekilde değinmektedir: "Veled Çelebi

²² Akar, a.g.e., s.54-55.

²³ Mustafa Erdoğan, *Meşrutiyetten Cumhuriyete bir Mevlevî Şeyhi Abdülbâkî Baykara Dede Hayatı ve Şahsiyeti, Eserleri ve Şiirleri*, Dergah Yay., İstanbul 2003, s. 332.

²⁴ Akar, a.g.e., s. 56.

²⁵ Devlet İzbudak'ın 15.04.1987 tarihli mektubundan naklen; Akar, a.g.e., s. 87.

çok alçak gönüllü ve ileri görüşlü, açık fikirli bir insandı. Yaşamı boyunca hep yeniliklere açık, insana saygılı ve özellikle Atatürk'e ve Atatürk ilkelerine son derece bağlı idi. Biz çok kuvvetli bir Atatürk sevgisi içinde yetiştik. Atatürk'ün ölümü evimizde büyük matem havası yaratmıştı."²⁶ Veled Çelebi de Atatürk kendisine ve Türk diline verdiği desteğe karşılık *El-İdrak Haşiyesi*'nin önsözünde şunları yazmıştır: "Büyük Gazi'nin en mühim ilmî inkulâbı olan Türkçe'yi müstakil yapma ve yükseltme hususuna bu eser de hizmet edeceğinden Türk Dili Tetkik Cemiyetinin bu eseri tab ve ihya eylemesine çok sevindim. Tanrı Büyük başın gölgesini üstümüzden eksik etmesin. Âmin."²⁷ Veled Çelebi İzbudak ile Mustafa Kemal Atatürk arasındaki yakınlık sadece siyasi, ilmî ve fikrî alanlarla sınırlı değildir. Aralarında ailevi ve manevi bir bağ da vardır ki bu durum, Mustafa Kemal'in eşi Latife Hanım'ı bazı konularda Veled Çelebi'den destek ve yardım almaya yöneltmiştir.

Mustafa Kemal'in Veled Çelebi'ye göstermiş olduğu hürmet ve saygının farkında olan Latife Hanım, Mustafa Kemal Atatürk ile bazı ailevi sorunlar yaşayınca çareyi, Veled Çelebi'ye başvurmakta bulmuştur. Nezihe Araz'ın ifade ettiğine göre, bir defasında Latife Hanım bu çok görmüş ve geçirmiş, tecrübesine güvendiği Veled Çelebi'yi köşke davet etmiş, Mustafa Kemal ile yaşamış olduğu sorununu Veled Çelebi Efendi'ye açarak ondan bu konuda yardım talebinde bulunmuştur: "Büyük bir ateşin içindeyim, bana derin bir âlemi tanıyan bilginiz içinde fikir veriniz. Ne yapayım ne yapmalıyım?" diye yakınan Latife Hanım, Mustafa Kemal ile yaşantılarından kesitler anlatarak Veled Çelebi Efendi'den kendisine manevi destekle bir çıkış yolu göstermesini istemiştir. Veled Çelebi ise Latife Hanım'ın anlattıklarını dinleyip bunun üzerine biraz düşündükten sonra: "Latife Hanım kızım, madem bana soruyorsunuz, doğru olan sizin her şeyden önce kiminle evli olduğunuzu unutmamanızdır. Sanırım bunu sık sık unutuyorsunuz. Bunu unutmayın."²⁸ diyerek Latife Hanım'a Mustafa Kemal Atatürk ile evli olmanın getirdiği sorumluluk ve zorlukların bilincinde olmasını telkin etmiştir.

Buna benzer başka bir hadisede yine Veled Çelebi İzbudak Latife Hanım'ı teskin ederek evlilik şartlarının kolay olmadığı konusunda onu bilinçlendirmeye çalışmıştır: "Bir gün Çankaya'da Latife Hanım bir hiddet ve sinir buhranı içindedir. Mustafa Kemal'in, şahit olduğu bir hareketi onu sarsmıştır. Latife Hanım o sıralarda komşu ve aile dostu durumunda yaşlı, hakîm ve ârif bir zat olan Veled Çelebi'yi acele çağırır. Şikâyet ve kırgınlıklarını ortaya serer. Veled Çelebi söylenenleri sükûnetle dinler. Latife Hanım bir eş olarak haklıdır. Ama Çelebi'nin sonunda cevabı da kısa fakat anlamlıdır: 'Kızım sen bir kocayla değil, bir kaplanla evlendin. Kaplana gem vurulmaz!'"²⁹

Veled Çelebi İzbudak, Mustafa Kemal Atatürk'ü vatanın koruyucusu ve âhir zaman ümmetinin bir sığınağı olarak görmektedir. Bu konudaki duygularını, ona karşı hissettiklerini ve kendisi için her zaman duacı olacağını 1924 yılında bir şiir yazarak *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımlanmıştır;

"Gözbebeğimiz, tesellâ-yı hayatımız, ümid-i istikbalimiz Sevgili Gazimize:

Şems-i ikbal-i vatansın asuman durdukça dur
Bâis-i sulh-i cihan sensin cihan durdukça dur
Ey güneş, sen en uzaktan da olursun nur-paş
Zerre zerre ben gibi bin bendegân durdukça dur
Hale-veş etrafını dönmek ne devlettir senin

²⁶ Akar, a.g.e., s.57.

²⁷ Akar, aynı yer.

²⁸ Akar, a.g.e., s. 58-59.

²⁹ Nevin Korucuoğlu, *Veled Çelebi İzbudak*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1994, s. 40.

*Tende canımsın benim sen, tende can durdukça dur
İzz-ü şanı, seyf-i meslûlünle kaim devletin
Devletinle, satvetinle izz-ü şan durdukça dur
Nur-ı seyyâl oldu şevkânla zebânımda beyan
Ey maani şahı, iklim-i beyan durdukça dur
Görmez elbette ıyanı kimse muhtaç-ı beyan
Matmâh-ı ayân-ı bedahetle ıyan durdukça dur
Fitne-i âhir zaman kaldırmıyor baş korkudan
Ey penâh-ı ümmet-i âhir zaman durdukça dur
Ey Veled, bir saye-perverde dua-gûsun ona
Sayesinde Gazi-i sahip-kıran durdukça dur”³⁰*

Veled Çelebi İzbudak'ın bir de yine Mustafa Kemal Atatürk için kaleme aldığı “Alp Uluğ Atatürk”e adlı şiiri vardır. Bu şiirde de Mustafa Kemal'in Millî Mücadele için gösterdiği azim ve fedakarlıkları, Millî Mücadele ruhuna olan inancını ve kararlılığını vurgulayan Veled Çelebi, düşman işgali sırasında zor şartlar altında dahi onun ümidini asla yitirmeyerek vatani için göstermiş olduğu kahramanlıkları en etkili şekilde dile getirmiştir:

*“Gün oldu ki taş yaslandım
Karla toprak döşendin
Yokluk içinde yılmadın
Kara günlerde şendin
Bütün dünya bir uğurdan
Yurdumuza saldırdı
Ne dövüşmekten usandın
Ne kırmaktan üşendin”³¹*

Veled Çelebi İzbudak Milletvekilliği görevinden ayrıldıktan sonra Türk Dil Kurumu'nda çalışmalarına devam etmiştir.³² Eserleri bakımından incelendiğinde kitap, makale, şiir ve çeviri alanında birçok çalışmayı dilimize kazandırmıştır. Yine *Mesnevî*'yi Türkçe'ye ilk defa tercüme eden Veled Çelebi'dir. Bu nedenle “Mesnevîhan” olarak tanınmıştır.³³ Türk Dil Kurumu'nda birlikte çalıştığı kişiler arsında Ömer Asım Aksoy ve Ziya Gökalp gibi önemli isimler bulunmaktadır. Ömer Asım Aksoy, Veled Çelebi ile Türk Dil Kurumu'ndaki anılarını aktarırken, Veled Çelebi'nin kurumdaki toplantılara muntazam olarak katıldığını ve bir köşede gözü kapalı, başı eğik bir şekilde oturduğunu anlatmıştır. Hatta bu toplantılardan birinde onun duruşundan çok etkilenen Ömer Asım Aksoy, Veled Çelebi'nin karakalemle bir portresini çizmiştir. Veled Çelebi'nin Türk diline olan hakimiyetini de vurgulayan Aksoy: “...bu toplantılara sessiz ve zarif bir şekilde giren Veled Çelebi, yazdığı bazı mısralarını “Niyâz” diyerek elime tutuştururdu”³⁴ diyerek onunla olan ilişkisini anlatmıştır.

Veled Çelebi 1925 yılında Konya Mevlânâ Dergâhına ikinci defa potnişîn olarak tayin edilmiştir. Ancak 30 Kasım 1925 yılında TBMM tarafından “Tekke ve Zaviyeler ile Türbelerin

³⁰ *Hâkimiyet-i Milliye*, Yıl 4, Nr. 1054, 1924.

³¹ Korucuoğlu, a.g.e., s. 142.

³² İzbudak, a.g.e., s. 160.

³³ Korucuoğlu, a.g.e., s. 42.

³⁴ Niyâz çeşitlilikte küçüğün büyüğe selam ve saygısını ifade eden takdim sunma, hediye anlamında kullanılmıştır, Nevin Korucuoğlu, *Veled Çelebi İzbudak*, s. 53-54.

Kapatılmasına ve Türbedârlıklar ile Birtakım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun'un kabul edilmesi üzerine bu görevi sona ermiştir. Veled Çelebi İzbudak gibi mutasavvıfların bir kısmı "Hikmet-i hükûmet" in gereği olarak bu yasağı boyun eğilmesi gereken bir tecelli olarak algılamışlardır. Veled Çelebi bu düşüncesini şu şekilde açıklar;

"Hak ehli olunca içimizden mefkûd

Cahiller edince arş-ı irşâda suûd

Beyhûde figân etmeyelim, lâyıktır

Dergâhlarımız boş idi oldu mesdûd"

Kimi dervişler de tasavvufî hayatın devam etmesi için tekke ve zaviyelerin şart olmadığını düşündüğünden bütün kâinatı bir dergâh olarak yorumlamış, bu nedenle günlük siyasi gerginliklere ve kutuplaşmalara dahil olmamıştır. Tasavvufî meşrebin gereği olarak dostlarla buluşup görüştüğü her yeri dergâh olarak kabul etmiştir. Üsküdar Mevlevîhânesi'nin son şeyhi Ahmed Remzi Dede'nin mısraları da bu görüşe işaret etmektedir;

"Görmeyen çeşm-i basîretle vücûd-i vahdeti

Zâkir-ü mezkûru bilmez zikre olmaz âşinâ

Âsumândır kubbesi hem ahterân kandilleri

En ziyâ-bahşâ kanâdîl güneşle mâhdır

Seddolunmakla tekâyâ kaldırılmaz zikr-i Hâkk

*Cümle mevcûdât zâkirdir cihân dergâhdır"*³⁵

IV. Veled Çelebi İzbudak'ın Türk Dili ve Türkçülük Hakkındaki Görüşleri

Fransız ihtilalinden sonra tüm dünyayı etkisi altına alan milliyetçilik akımı Türk milleti tarafından da benimsenmiş, 19. yüzyılda Türkçülük akımının en önde gelen savunucularından biri de Mevlevî meşrepli Veled Çelebi İzbudak olmuştur. Türk dilinin sadeleşmesi, iyileştirilmesi ve geliştirilmesi konusunda çeşitli kurumlarda yaptığı derin çalışmalarla ve kaleme aldığı eserlerle kendisinden sonra iz bırakmış ve Türkçülük akımının yaygınlaştırılması konusunda önemli hizmetlerde bulunmuştur.

Türkçülük düşüncesi Tanzimat'ın ilk nesli olan Şinasi, Namık Kemal, Ziya Paşa gibi isimler tarafından temsil edilmiş, daha sonra Ahmet Vefik Paşa, Süleyman Paşa, Ali Suavi, Ahmet Cevdet ve Veled Çelebi İzbudak gibi isimler bu akımı destekleyerek Türk diline hizmetlerini sürdürmüş, Türk dilinin geliştirilmesini, zenginleştirilmesini ve Türkçülüğü savunmuşlardır. Bununla birlikte, Veled Çelebi İzbudak'ın Türk dünyası ve Türkçe'ye olan ilgisi çocukluğuna ve büyük annesinin kendisinde uyandırdığı edebî ilgi³⁶ ile Mevlevî kaynaklarına dayanmaktadır.³⁷ Bu alanlara olan ilgisinin sonraki yıllarda da devam ettiği onun şu cümlelerinden daha iyi anlaşılabilir: *"Ölsem gözüm arkada kalmazdı. Yalnız hayatımı iki eserim için istiyordum. Birincisi (Mevlevîlik Tarihi) olup yarım kaldı. Tamamlayamayacak olursam benimle gidecek, yazdığım müsveddeler de zayi olacaktı, ikincisi ise Türk diline ait tebellümlerimdi. O*

³⁵ Mustafa Kara, "Cuhuriyet Türkiye'sinde Tarikatlar", *Türkiye'de Tarikatlar*, Edt. Semih Ceyhan, İsam Yay., İstanbul 2015, s. 100-102.

³⁶ Veled Çelebi İzbudak: *"Büyük anneme Mollaoğlu'nun Ayşe Hanım derlerdi. Milli zevkim üzerine müessir oldu. Kerem ile Aslı, Ferhat'la Şirin gibi âşık maşuk hikâyelerini bana okutan odur. Bunlarla edebiyatı ve Türkçülüğümü ilerlettim."*, bk. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, "Veled Çelebi ile Görüşüm I", *Yeni Adam*, S. 442 (1943), s. 7.

³⁷ Erken yaşta *Divân-ı Kebîr*'i okuyarak buradaki Türkçe kelimelere dikkat göstermiştir. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, "Veled Çelebi ile Görüşüm I", s. 7.

yolda yazdığım birçok müsveddelerim vardır. Onlar da mahvolacak olursa Türk diline dair tebellümlerim yine benimle gidecektir.”³⁸

Veled Çelebi'nin Türk dili ve kültürüne olan ilgisi Leskofçalı Galip ile Memduh Bey gibi dönemin önemli şairleriyle temaslarda bulunması ile devam etmiş,³⁹ ömrünün son demlerine kadar Atatürk'ün de desteğiyle Türk dili konusunda çok sayıda eserler kaleme almıştır.⁴⁰ Veled Çelebi 1908 yılı dolaylarında Yusuf Akçura ve Necip Asım ile birlikte Türk dili üzerine yoğun çalışmalara başlamıştır. Bu fikir ışığında gelişen ilk yayın organı İkdam Gazetesi'dir⁴¹ ve İstanbul'un en çok okunan gazetelerinden olan İkdam Gazetesi'nde bu yazar heyeti “Dil Türkçülüğü” fikrini savunmuşlardır. Necip Asım burada kaleme almış olduğu makalelerle genel olarak Türklerin ana kültürel niteliklerini tespit etmeyi amaçlamış ve bu doğrultuda çalışmalar yapmıştır.⁴² Gazetenin yazı işleri heyetinde bulunan isimlerden biri de Veled Çelebi İzbudak'tır. Öz Türkçe fikrinin hararetli savunucusu olan bu iki isim daha sonra Yusuf Akçura ile birlikte Türk Milliyetçiliği esasına dayanan ve siyasetten ziyade Türk kültürü ve medeniyetini öne çıkarmayı hedefleyen ilk cemiyet olma özelliğini taşıyan Türk Derneği'ni kurmuşlardır.⁴³ Kurmuş oldukları bu dernekle birlikte Türk Dili ve Edebiyatı alanında çok değerli ve müstesna eserler ortaya konulmuştur.⁴⁴ Aralık 1908 de kurulan bu dernek ile ilgili Veled Çelebi İzbudak şu bilgileri aktarmaktadır:

“Türkiye’de 1908 tarihinde ikinci Meşrutiyet ilan edilmişti. Bu sıralarda Yusuf Akçura beni ziyarete gelerek, gayri siyasi, sırf harsi mahiyette bir Türk cemiyeti teşkilini teklif etti, bana da rehber olmaklığıma ricada bulundular, razı oldum. Bu şekildeki temaslardan sonra, aynı senenin sonuna doğru Mekteb-i Mülkiye Müdürü Celal Bey’in odasında bir toplantıda “Türk Derneği” adlı bir ilmi cemiyet doğdu...”⁴⁵ Bu dernekteki kurucu isimlerden birkaçı Ahmet Mithat Efendi, Tahir Efendi, Emrullah Efendi, Agop Efendi, Korkmazoğlu Celal Bey'dir. Derneğin kuruluş amacı “sırf ilimle uğraşır bir cemiyettir” şeklinde belirlenmiş, bununla birlikte bu amaç “Türk adıyla anılan bütün Türk kavimlerinin ortak geçmişi, içerisinde bulunduğu durumlar ile birlikte öğrenmek ve öğretmektir.” şeklinde genişletilmiştir.

Yusuf Akçura dernek içinde Osmanlıcılık fikrinin canlılığını koruması nedeniyle bir süre sonra dernek faaliyetlerinden çekilmiştir. Bundan sonra dernek çalışmalarını Veled Çelebi İzbudak ve Necip Asım birlikte yürütmüşlerdir. Derneğin kuruluşunda hedeflenen amaçlara ulaşmak için kısa sürede birçok dergi, kitap ve broşür basılmıştır. Dernek çalışmaları devam ederken Veled Çelebi bir diğer taraftan da kendi yazın hayatına devam ederek şiirlerini ve Türk Dili ile ilgili çalışmalarını *Türk Derneği Dergisi*'nde yayınlama imkânı bulmuştur. Türklük ve Türkçülük davasının şekillendiği bu makalelerden birinde Türk kelimesini ilk defa vav harfi ile yazmasından dolayı yıllarca kendisi “Vavlı Türk” olarak anılmış ve tanınmıştır. Veled Çelebi bu dönemde ayrıca *Türk Lügati* adlı eserini kaleme almıştır.⁴⁶

³⁸ Veled Çelebi İzbudak, *Hatıralarım*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1946, s. 40.

³⁹ Koçakoğlu, a.g.e., s. 97.

⁴⁰ Akar, a.g.e., s. 77.

⁴¹ Yusuf Sarımay, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları, 1912-1931*, Ötüken Yay., İstanbul 1994, s. 94.

⁴² Şerif Mardin, *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908*, İletişim Yay., İstanbul 2004, s. 62.

⁴³ Yusuf Akçura, “Türkçülüğün Tarihi”, *Kaynak Yayınları*, İstanbul 2001.

⁴⁴ İbnülemin Mahmut Kemal İnan, *Son Asır Türk Şairleri*, İstanbul 1970, s. 1979.

⁴⁵ Veled Çelebi İzbudak, a.g.e., s.69.

⁴⁶ “Bu devirde bir yandan Bahaî imzasıyla manzumeler, mersiyeler tanzim ediyorken bir yandan da Türkçülük ateşiyle Türk Dili unvanlı büyük lügat kitabını hazırlamaya başladım. Bu eser bugün 12 cilt olarak hazırlanmıştır. Türk Dil Kurumu'nda bulunmaktadır. Bu eser için otuz yıl çalıştım. Türk Dili'ne ait birçok mecmua ve gazetelere de makaleler yazdım. Ahmet Mithat Efendi ile Necip Asım Bey benim Türk Dili Lügati'ni yazmaklığım için çok gayret gösterdiler. İlk defa Türk lafzını

Veled Çelebi İzbudak ömrünün son demlerine kadar Türkçe'nin problemleri, sadeleşmesi, geliştirilmesi ve yüceltilmesi ile ilgilenen ve bu amaçla birçok kitap, makale ve şiir kaleme almış önemli bir dil bilimcidir.⁴⁷ İstanbul'da ikamet ettiği zaman zarfında çeşitli vesilelerle tanışmış olduğu Türk yazarların Türkçe'ye olan ilgisizlikleri ve bu dile gereken önemi göstermemeleri onu üzmüş, aynı zamanda dil tutkusunu daha çok perçinlemiştir.⁴⁸ Veled Çelebi Türkçe lehçelerinin tamamına özellikle de Çağatay Türkçesine hâkimdir.⁴⁹ *Dîvân-ı Türki-i Sultan Veled, Türk Diline Medhal, Uğuz Ata, Orhun Âbideleri, El-İdrak Haşiyesi, Atalar Sözü* ve hayatını adanmış olduğu *Türk Dili* adlı eserleri onun Türk diline verdiği önemin en önemli yansımalarıdır. Kaleme almış olduğu şiirlerini ise *Mecmua-i Eşârım* adı altında bir araya getirmiştir.⁵⁰ "Türk'ün Destanı" adlı şiiri sade bir Türkçe ile kaleme alınmış, burada Türk diline ve Türklük şuuruna vurgu yapılmıştır.⁵¹ Birbirinden önemli makalelerinden birini de Atatürk'ün tavsiyesi üzerine kaleme almıştır. "Nevai ve Dilimiz" adlı makale Mustafa Kemal Atatürk'ün isteği üzerine Türkçe'de bulunan yabancı kelimelerin dilimize uygun olarak düzenlenmesi ve varsa sözlükten çıkarılması gerekenler için hazırlanmış önemli bir çalışmadır.⁵²

V. Ölümü

Ankara'da Mayıs 1953'te hayatını kaybeden Veled Çelebi İzbudak, Hacı Bayram Velî Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından yine Ankara'da Cebeci Mezarlığına defnedilmiştir.⁵³ Veled Çelebi'nin cenaze törenine dönemin CHP genel başkanı İsmet İnönü de katılmıştır.⁵⁴ Onun mezar taşında 1952 yılında kaleme aldığı şu dörtlük yer almaktadır:

*"Geçtim hevesât-ı dünyevîden
Zevk aldım umûr-ı uhrevîden
Yâ Râb beni bir an ayırma
Kur'ân u Hadîs ü Mesnevî'den"*

Veled Çelebi İzbudak'ın TBMM Kayıt Örneği:

Sicil No: 557

Adı: Veled Çelebi İzbudak

Doğum tarihi: 1869

Doğum yeri: Konya

Medeni Hali: Evli, bir oğul, iki kız babası

Tahsili: Medrese, hususi

vav ile yazdım. Babîali Caddesi'nde adım 'Vavlî Türk' oldu. Türkcülük davasını ilk kuranlardan biri oldum", bk. Veled Çelebi İzbudak, Hatıralarım, s. 38.

⁴⁷ Akar a.g.e., s. 77-78.

⁴⁸ Çelebi a.g.e., s.77

⁴⁹ Yeğeni Nevin Korucuoğlu bu konuda "Arabî ve Farisi gibi Doğu dillerini, aynı zamanda Türk lehçelerinden Uygur, Kıpçak, Türkmen, Çağatay, Azeri, Özbek, Tatar, Kırgız, Çuvaş, Yakut ve Kalmuk dillerini iyi tanıyan, kendisine dil konusunda danışılan köklü bir uzmandı Veled Çelebi" ifadelerini kullanmıştır, bk. Nevin Korucuoğlu, *Veled Çelebi İzbudak*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1994, s. 42; Ömer Asım Aksoy, "İki Dilimizi Kaybettik", *Türk Dili Dergisi*, II, Haziran 1953, s. 21, s. 596.

⁵⁰ Çelebi, a.g.e., s. 71.

⁵¹ Korucuoğlu, a.g.e., s. 140.

⁵² Türk Yurdu Mecmuası'nda yayınlanmıştır.

⁵³ Aynı yer.

⁵⁴ Korucuoğlu, a.g.e., s. 39.

Bildiği Diller: Azerice, Uygurca, Kıpçakça Türkmençe, Tatarca, Arapça, Farsça

Meslek: Türkçülük, Maarif-İlim, 5 dönem Milletvekilliği, Telif Tercüme Azası

Milletvekili: Kastamonu 1, 2, 3, 4. dönem, Yozgat 6. dönem

Ölümü: 04.05.1953

Sonuç

Osmanlı'nın son dönemlerinde Mevlevîliğin önemli temsilcilerinden olan postnişinler Cumhuriyet'in getirmiş olduğu yeniliklere ve modernleşmeye karşı çoğu zaman sükûnetle direnç göstermişler, idarecilerle aralarına mesafe koymayı tercih etmişlerdir. Mevlevîlerin değişime ve İslâmî geleneklere karşı olan tepkilerinin en önemli odağını şapka kanunu, tekke ve zaviyelerin kapatılması ile Latin alfabesinin kabulü oluşturmaktadır. Genel olarak daha seçkin bir zümreye hitap eden Mevlevî zümreler bu uygulamalara muhalif olmalarına rağmen Cumhuriyet idaresini rahatsız edebilecek girişimlerden uzak durmuşlardır. Bununla birlikte, Mevlevîliği temsil eden âlim ve mutasavvıfların biyografileri yakından incelendiğinde her birinin değişen yeni düzene karşı tepkili olmadığı ve inkılâpları kabul etme konusunda daha uyumlu olduğu söylenebilir. Bunlardan biri de postnişin Veled Çelebi İzbudak'tır. Veled Çelebi geçiş döneminde Cumhuriyet'in getirdiği yenilikleri benimseyen ve bu uygulamalara uyum sağlayan fakat aynı zamanda Osmanlı kültür, inanç ve geleneklerini sürdüren, sûfî ve Mevlevî ritüellerini devam ettiren önemli bir kişiliktir. Almış olduğu eğitimler ve yapmış olduğu ilmî çalışmalar ile yaşamış olduğu her iki devre de bilgi birikimini aktarmayı başarmış, bir dil bilimci ve tasavvuf edebiyatçısı olarak eserleriyle bugün dahi tarih ve edebiyat alanlarında yerini korumuştur.

Osmanlı'nın son dönemlerinde muallimlik, gazetecilik, postnişinlik, devlet kurumlarında memuriyet ve yazarlık gibi birçok alanda hizmet eden Veled Çelebi İzbudak'ın en büyük kaygısı her zaman, dönemin yazarları tarafından ihmal edilen Türkçe'nin millileştirilmesi ve geliştirilmesi olmuştur. Onun İttihat ve Terakki taraftarlarına yakınlığı ve bu sayede elde ettiği görevler, Mevlevî çevreleri tarafından eleştirilmiştir. Ancak Veled Çelebi İzbudak'ın bu siyasi görüşe yakınlığı gibi tekke ve zaviyelerin kapatılması yönündeki tutumu da nettir. O, bu yaşağı boyun eğilmesi gereken bir tecelli olarak algılayarak tekkeleri kapatan mecliste milletvekilliği yapmıştır.

Buna rağmen Veled Çelebi İzbudak Cumhuriyet dönemi ve sonrasında da ilmî ve siyasi alanda yine aynı gayret ve çabalarını devam ettirmiştir. Birinci Dünya savaşı sırasında Osmanlı ordusuna psikolojik destek vermekle görevlendirilmiş, Mustafa Kemal Atatürk ile tanışmasından sonra onun inisiyatifiyle yirmi yıla yakın milletvekilliği görevini üstlenmiştir. Her ikisi de milliyetçi ve Türkçü düşünceyi benimsemiş olmaları bakımından Atatürk ile Veled Çelebi İzbudak arasında doğal bir yakınlık meydana gelmiş, Veled Çelebi her daim Atatürk'ün maddi ve manevi himayesinde olmuştur. Veled Çelebi İzbudak'ın Atatürk'ün ailesiyle olan ilişkileri, onun için yazmış olduğu şiirler ve etmiş olduğu dualar, aralarındaki dostluğun ne denli sıcak ve samimi olduğunu göstermektedir. Osmanlı döneminden intikal eden tasavvufî geleneğin önemli temsilcilerinden biri olan Veled Çelebi İzbudak Türk dili, edebiyatı ve folkloru hakkındaki eseriyle çağdaşlarının yolunu aydınlatmıştır.

KAYNAKLAR

Hâkimiyet-i Milliye, Yıl 3, Nu: 623, 1922.

Hâkimiyet-i Milliye, Yıl 3, Nu: 624, 1922.

AKAR, Metin, *Veled Çelebi İzbudak*, Türk Dil Kurumu, Ankara 1999.

AKÇURA, Yusuf, *Türkçülüğün Tarihi*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2001.

AKSOY, Ömer Asım "İki Dilcimizi Kaybettik", *Türk Dili Dergisi*, II, Haziran 1953. 596-597.

BALTACIOĞLU, İsmayıl Hakkı, "Veled Çelebi ile Görüşüm", *Yeni Adam*, S. 442, 1943, s. 6-7.

CELEPOĞLU, Ayşegül, "Sâmih Rifat (1847-1932)", *DİA*, XXXVI, İstanbul 2009, s. 74-75.

ERDOĞAN, Mustafa, *Meşrutiyetten Cumhuriyete bir Mevlevî Şeyhi Abdülbâkî Baykara Dede Hayatı ve Şahsiyeti, Eserleri ve Şiirleri*, Dergah Yay., İstanbul 2003.

GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Mevlânâ'dan sonra Mevlevîlik*, İnkılâp Yay., İstanbul 1983.

İNAL, İbnülemin Mahmut Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1970.

Veled Çelebi İzbudak, "Sâmih Rifat", *Vakit*, İstanbul 1932.

İZBUDAK, Veled Çelebi, *Hatıralarım*, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1946.

İZBUDAK, Veled Çelebi, *Tekke'den Meclis'e Sıradışı Çelebi'nin Hatıraları*, Haz. Yakup Şafak, Yusuf Öz, Timaş Yayınları, İstanbul 2009.

KARA, Mustafa, "Cuhuriyet Türkiye'sinde Tarikatlar", *Türkiye'de Tarikatlar*, Edt. Semih Ceyhan, İsam Yay., İstanbul 2015, s. 95-132.

KAYAOĞLU, İsmet, "Çağdaş Mevlevî, Bilgin ve Edib Veled Çelebi İzbudak (1868-1953)", 6. *Milli Mevlana Kongresi (Tebliğler)*, Konya 1992, s. 51-60.

KOÇAKOĞLU, Bedia, "Veled Çelebi İzbudak ve Onun Türkçülüğü", Selçuk Üniversitesi Mevlânâ Araştırma ve Uygulama Merkezi, *Mevlânâ Araştırmaları Dergisi*, I/2 (2007), s. 85-105.

KORUCUOĞLU, Nevin, *Veled Çelebi İzbudak*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1994.

KUNT İbrahim-Mehmet Emin Şen, "Veled Çelebi'nin Hayru'l-Kelam Adlı Eseri", *SEFAD*, S. 36, Konya 2016, s. 235-278.

MARDİN, Şerif, *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1098*, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.

Necip Asım, "Veled Çelebi Hazretleri", *Türk Yurdu*, VII/4 (1914), s. 2471.

SARINAY, Yusuf, *Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları, 1912-1931*, Ötüken Yayınları, İstanbul 1994.

ŞAFAK, Yakup-Yusuf Öz, *Feridun Nâfiz Uzluk'a Gönderilen Mevlevî Mektupları*, Tekin Kitabevi, Konya 2007.

ŞAFAK, Yakup, "Mücâhidîn-i Mevlevîyye Kumandanı Veled Çelebi'nin Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Suriye – Filistin Cephesinde Tuttuğu Notlar", Birinci Dünya Savaşı'nda Mevlevî Alayı ve Gönüllü Topluluklar Uluslararası Sempozyumu, (Kırıkkale-Ankara 22-24 Ekim 2015), Kırıkkale 2016, s. 203-207.

UZLUK, Feridun Nafiz, "Ölümünün Yıl Dönümü Münasebetiyle: Veled Çelebi (1868-1953)", *Selamet Dergisi*, I/2, İstanbul 1962, s. 12-13.

UZLUK, Feridun N., M. Bahaeddin Veled Çelebi İzbudak, *Bütün Yönleriyle Erzurum*, Ankara 1968.